

MEIR SHAI (Marcel Slacman)

Răsplata supremă a omeniei este neuitarea

AVRAM CROITORU: - În urmă cu 60 de ani, în clasa a șaptea a liceului „Cultura”, a apărut un elev nou, înalt, subțirel, blond, însingurat. Când se striga catalogul răspundea la numele de Slacman Marcel. Cum se face că abia în penultimul an de liceu am devenit colegi? De unde ai venit?

MARCEL SLACMAN: - Am venit din Cernăuți. Ai dreptate, eram mai retras pentru că la început nu puteam lega relații nici cu alți colegi, nici cu răspunsurile, atunci când eram scos la tablă. Mă exprimam greu în limba română. Deși școala primară o făcusem în Iașul natal, la liceu, am vorbit ba rusa, ba ucraineana.

Elevul însingurat

- Când și de ce ați plecat din Iași?
- Aveam vreo zece ani când tatăl meu, un bun tipograf, a fost solicitat să pună pe picioare o tipografie pentru scrieri legionare. Bineînțeles că a refuzat, dar când a fost amenințat că se vor răzbuna și pe familia noastră, am luat calea Basarabiei și apoi ne-am stabilit la Cernăuți. Acolo, tata a lucrat la o tipografie a Mitropoliei până în octombrie 1941, când am fost duși în ghetoul orașului care s-a dovedit a fi, de fapt, o haltă spre lagărele din Transnistria. După trei săptămâni a și început deportarea evreilor.

Autorizația

- Ce s-a întâmplat cu familia voastră?
- Un consilier al Mitropoliei, George Russu, care îl cunoștea bine pe tata, a venit să stea de vorbă cu noi pentru a găsi o modalitate de a ne salva. Apoi s-a sfătuit cu mitropolitul, care l-a rugat să se ducă la guvernatorul Bucovinei, generalul Calotescu, spre a obține o autorizație de rămânere în Cernăuți, pentru ca tata să poată lucra iarăși la tipografia Mitropoliei. Dar mitropolitul Tit Simeadrea, asemeni primarului Traian Popovici, nu era în relații bune cu generalul.

- În această situație, cum s-a soldat demersul?
- George Russu s-a dus la secretarul generalului, la maiorul Marinescu, și acesta a dat autorizația tip, a semnat, a pus ștampila, dar mai trebuia și semnătura guvernatorului în dreptul numelui său bătut la mașină. Acesta nici n-a vrut să audă. George Russu a luat autorizația așa cum era, ne-a dat-o nouă ca să încercăm să ieșim din ghetou, iar dacă reușim, să venim la Mitropolie.

- Ați reușit?
- Jandarmul care păzea când am venit noi, a văzut numele generalului Calotescu bătut la mașină și ne-a dat voie să ieșim. Ajunși la Mitropolie, George Russu ne-a ascuns imediat în subsol.

18 luni

- Cât ați stat acolo?
- Până în august '43, când, apropiindu-se frontul, nu se mai purta „steaua galbenă”, iar evreii care mai rămăseseră s-au întors la casele lor.

- Câte persoane erați în subsol?
- Numai familia noastră, părinții și cei trei copii, dintre care eram mezinul. Nu trebuia să se știe de existența noastră.

- Cine era George Russu, salvatorul vostru?
- Era pictor de icoane. Un om de 60 de ani, foarte cult, de la care am avut multe de învățat, căci venea adesea în subsol ca să stea de vorbă cu noi, să ne mai ridice moralul. Ca să fie mai clar cine era acest om, o să citesc dintr-o scrisoare primită în perioada când am început să-i caut urmașii. Aflasem că a emigrat în Brazilia, iar scrisoarea e semnată de Adalice Maria de Arenjo, profesoară titulară de Istoria Artelor la Universitatea Federală din Parana. Iată ce scrie: „În Istoria artelor din Parana, trecerea lui George Russu prin Curitiba, oraș care adăpostește 280 de piese originale din producția sa ca artist plastic, se constituie într-un fenomen aparte. A venit să se stabilească în Curitiba în anii '70, la vârsta de 90 de ani, la insistența

fiicei sale, Domnița, care locuiește aici. Datorită sprijinului patriarhului Miron Cristea, în 1906 a obținut o bursă de studii pentru a-și completa formația sa artistică în Germania, la Academia de Belle Arte din München. A fost consilier artistic al Mitropoliei din Cernăuți, profesor la Școala de Artă Bizantină a Patriarhiei din București și a executat, printre altele, pictura Catedralei din Sibiu.”

Inginerul măturător

- După bacalaureat, drumurile noastre s-au despărțit.
- Eu am urmat Facultatea de Chimie Alimentară și Institutul „Maxim Gorki”. După absolvirea facultății, cei mai buni studenți au fost repartizați la catedră. Am fost unul dintre aceștia. Am predat matematică, chimie și tehnologie alimentară, apoi am lucrat la Institutul de proiectări alimentare și la o fabrică de ulei.

- În calitate de inginer...
- ...până în 1958, când am făcut cerere de emigrare în Israel, iar cei din această categorie au fost înlăturați din munci de răspundere. Am fost muncitor de tură la descărcarea semințelor de floarea soarelui. După puțin timp și-au dat seama că am totuși o răspundere prea mare: dacă nu descărcam la timp și intrau vagoanele în locație? Așa că am ajuns să mătur curtea fabricii. M-am transferat la Institutul de Cercetări chimico-farmaceutice, tot pe post de măturător, dar eram folosit ca inginer de laborator. Făcând cercetări, am publicat în revistele de chimie și de industrie alimentară, lucrări științifice despre reprezentări grafice ale proceselor tehnologice. Pe lângă cele două facultăți amintite, am făcut matematica la fără frecvență și, din pasiune, școala populară de artă, secția dirijată. Am devenit profesor suplinitor, dădeam meditații la matematică și luam lecții de dirijată, de armonie, de contrapunct.

- Lucrările pe care le-ai publicat în revistele de specialitate erau semnate: inginer Marcel Slacman. Când ai devenit Meir Shai?

- Făcând Alia, în 1970, mi-am ebreizat numele.

- Ai plecat cu întreaga familie?
- Mai puțin tata, care murise. La înmormântarea lui, de la cimitirul din Șoseaua Giurgului, a venit și George Russu. Era octogenar, locuia în București și țineam legătura. După plecarea noastră în Israel, n-am mai știut nimic despre el.

- Când ți-ai adus aminte că trebuie să-i mulțumești aceluia om care v-a salvat viața?

- De fapt, n-am uitat niciodată, dar după ce am ieșit la pensie - căci peste trei decenii am fost profesor de matematică la școala de elită „Reali” din Haifa -, am început demersurile, pot spune chiar cercetările ca să-i găsească urmașii. Era în anul 2005 când eu și sora mea Bea, care locuiește la Holon, am solicitat, pe bază de documente și mărturii ca „Yad Vashem” să-i acorde titlul binemeritat. Cererea a fost aprobată, dar ni s-a spus să aflăm care, unde îi sunt urmașii cărora să li se ofere medalia. Aflasem că are o fiică, dar nu știam

Dumnezeu a fost printre noi

Am auzit, cu câțiva timp în urmă, o istorie adevărată, am aflat-o chiar de la prieteni de cea mai deplină încredere și mă grăbesc să v-o înfățișez, chiar dacă ea este cuprinsă, mai pe larg, în spațiul acestei pagini, de către cunoscutul publicist Avram Croitoru.

Era în timpul celui de-al doilea război mondial, după ce evreii din Iași fuseseră îngrămădiți în „Trenurile morții”, iar din Basarabia, din Moldova, din dreapta Prutului, ca și din Bucovina, alte sute de mii au fost trimiși spre lagărele transnistrene. Și s-a răspândit vestea, atunci, că a venit și rândul celor din Cernăuți. Dar iată întâmplarea: un pictor de biserici din Cernăuți, trecut de jumătatea vieții, a hotărât să adăpostească un evreu, tipograf, care lucrase în tiparnițele Mitropoliei. Să-l adăpostească, împreună cu familia lui - vreo cinci-șase persoane -, cu știința mitropolitului, și cu riscuri enorme. Și l-a adăpostit nu o zi, nu o săptămână, o lună, ci cât avea să dureze urgia. Pictorul de biserici, George Russu, a „mizat” totul, și viața alor săi... Și-au trecut anii... Aproape doi ani i-a adăpostit în hrubele Mitropoliei, până când frontul s-a apropiat din nou.

Desigur, anii trec, cum se întâmplă să treacă... Familia tipografului, fiul și fiica - plecați în Israel, fiica lui George Russu a

ajuns tocmai în Brazilia, bătrânul tipograf murise în România, iar pictorul a venit la înmormântarea sa să-și ia rămas bun. De atunci, fiul tipografului a trăit cu o singură grijă: să afle unde-i fiica salvatorului lor, să-i istorisească totul și să-l înscrie pe George Russu, plecat și el, pe la vreo 90 de ani, în Brazilia, printre cei mai drepti dintre „Dreptii Popoarelor” lumii. Pictorul se stinsese însă din viață, iar pe Domnița, fiica sa, a aflat-o cu greu abia când ajunsese la 86 de ani. Istorie lungă, cu peripeții, aventuri, căutări și cu un sfârșit ca-n povești, când în clădirea Patriarhiei bucureștene avea să se înmăneze diploma și medalia celor „Drepti” urmașilor săi întru Dumnezeu și credință.

Scurtez: când un om salvează un alt om, salvează lumea întreagă... George Russu salvează lumea și cei vreo 80 de martori ai evenimentului pot mărturisi cele trăite. Unii vor zice că e o melodramă lacrimogenă... Ca scriitor, îndrăznesc să vă spun că în această istorie stăruie sensul vieții. Oricât de multe crime și războaie se mai produc și se vor produce în lume, a existat un George Russu. A murit la 96 de ani. Fiica sa mai trăiește, iar fiul tipografului, Marcel Shai, a trecut și el de 77 de ani. Toți ne trecem... dar uite că lumea, cu înverșunare, există... În zilele acelea de neuitat, din anii războiului, Dumnezeu a fost printre noi.

DOREL DORIAN

Pe vestita alee a Ierusalimului a fost sădit încă un pom. La București, în Palatul Patriarhal, în fața unei distinse asistențe s-a desfășurat ceremonia de decernare post-mortem a titlului de „Drept al Popoarelor Lumii” pictorului bisericesc George Russu, acordat de Autoritatea Martirilor Holocaustului și a Comemorării Eroilor, „Yad Vashem”. Spicuiind din alocuțiunile celor care au luat cuvântul, reiese puternic caracter emoțional care a marcat festivitatea.

• **MEIR SHAI**, venit din Haifa: „Iată că a sosit momentul la care visez de foarte mult timp, să am posibilitatea de a-mi exprima recunoștința față de cel care, cu riscul de a-și sacrifica propria viață, a salvat viața mea și a familiei mele, cu sprijinul nemijlocit al mitropolitului Bucovinei, Tit Simeadrea, și al unor slujitori de frunte ai Bisericii Ortodoxe Române, în momente de crâncenă prigoană împotriva comunității evreilor din Cernăuți”.

• **IDA SCHÖTTEK**, din partea Federației Comunităților Evreiești din România: „Acest eveniment reprezintă încă o recunoaștere a umanismului de care poate da dovadă poporul român”.

• Prof. univ. **GEORGE VOICU**, reprezentant al Institutului Național pentru Studiul Holocaustului din România „Elie Wiesel”, s-a referit la faptul că admirabila tenacitate a lui Meir Shai, care s-a întins pe mulți ani și a fost susținută mereu doar de recunoștința sa morală, merită toată grațitudinea noastră.

• Prof. **DUMITRU AVACHIAN** a subliniat, în cuvinte alese, relațiile apropiate ale tatălui său cu George Russu. „Împreună cu tatăl meu, a condus o întreagă echipă de pictori, de restauratori, a contribuit la refacerea, la luminarea frescelor Mănăstirii Tismana, în anii '50. În anii '60, au lucrat împreună la restaurarea Catedralei din Sibiu. Anterior, pictase scene importante din sala Consiliului Sinodal al Mănăstirii Antim”.

• **DOREL DORIAN**, redactor șef al publicației „Realitatea Evreiască”, vădit marcat de amintiri, și-a exprimat bucuria că Marcel, fostul coleg și actualul prieten, de câte ori vine în București, „îmi spune cum mai respiră Israelul”.

• **JONATHAN ROSENZWEIG**, reprezentant al Ambasadei Statului Israel la București, a dat citire mesajului Excelenței Sale, doamna ambasador Rodica Radian Gordon, în care se arată că acest titlu este dovada supremă a prețurii pe care Statul Israel o acordă memoriei celor care au salvat vieți nevinovate într-o vreme când indiferența și cruzimea au dictat în mare măsură comportamentul inuman.

• Prea Fericitul Părinte **TEOCTIST**: „Poporul evreu, cu Biblia sa, ne-a oferit nouă, creștinilor, avantajul de a vedea istoria și jertfele sale”. Iar în încheiere, primind, în numele lui George Russu, Medalia și Titlul de „Drept al Popoarelor Lumii”, a promis că acestea „vor fi așezate la locul cel mai de cinste și mai de onoare în Palatul nostru, ca să ne îndemne la frățietate și la pace”.

unde este. Am venit la București de șase ori într-un an și jumătate, am apelat la numeroase instituții ca să-i găsească urma. Multă lume s-a străduit să mă ajute, fiind impresionată de acest caz. Ceața s-a mai disipat când s-a întors în România părintele Costică Popa de la biserica ortodoxă din Venezuela, care și-a amintit că fata lui Russu locuiește în Brazilia, dar nu știa orașul, ci doar că fusese consul onorific și o cheamă Iașinski. Atât. Ca să-i află adresa și prenumele, am mobilizat o armată de prieteni și cunoscuți.

- Printre care...
- ...profesorul Dumitru Avachian, aflând de acest caz, mi-a spus că tatăl lui a fost un apropiat al lui Russu. După ce s-a interesat la o cunoștință din diplomație, a aflat că prenumele este Domnița și stă în Curitiba, la 450 km de Sao Paulo, oraș unde locuiește fostul nostru coleg, Rică Stiubiner. I-am dat lui toate datele ca să o contacteze și am așteptat. Telefonul lui a sosit, ca un dar, chiar în ziua de 7 mai, când îmi sărbătoream 77 de ani. În acea noapte am vorbit la telefon cu Domnița timp de două ore. Își aducea bine aminte, la cei 86 de ani ai ei, de familia mea. Capitolul se putea încheia.

Doar acordeonul

- Este cunoscută de cei apropiați pasiunea ta pentru muzică.
- Îmi place muzica orchestrală. Pe când luam lecții de la cei doi dirijori, am stabilit o legătură cu directorul bibliotecii Operei care îmi împrumuta partituri de orchestră.

- Și le citeai?
- Nu numai. Le adaptam pentru a le cânta la acordeon.
- Ai reușit să cânti la acordeon partituri simfonice?
- Îmi amintesc cu plăcere, că odată, pe când cântam marșul triumfal din opera „Aida”, a venit un vecin și le-a spus părinților că au un mare talent în casă.

- În afară de Verdi, ce ai mai pus pe acordeon?
- Compozitorul meu preferat a fost și rămâne Ceaiikovski.

Acordurile triumfale din simfonia „1812” sunt binevenite pentru a sărbători izbânda acțiunii lui Marcel de a o găsi pe urmașa celui care i-a redat dreptul la viață, spre a-i dăruia Medalia cuvenită tatălui. Pentru aceasta a depus o muncă tenace. Și mi-am amintit că, atunci când familia Shai a sărbătorit 35 de ani de la căsătorie, soția lui Marcel, inspirata Tutu, a spus: „În cei 40 de ani de când îl cunosc pe Marcel, nu l-am auzit niciodată spunând «e greu» sau «nu se poate»”. Exactitatea acestei caracterizări a fost întărită, dovedită și prin convingerea neabătută cu care și-a afirmat crezul că răsplata supremă a omeniei este neuitarea.

AVRAM CROITORU

ÎN NUMĂRUL VIITOR: „Fonoteca R.E.” cu B. ELVIN, care, la 24 august, împlinește 80 de ani și îi dorim acum, în avanpremieră, un cald „La Mulți Ani!”.